

Obraz středověkého města

Archeologie středověkých měst

Počátky- nahodilé sběry předmětů při stavební činnosti

Rozvoj městské archeologie po II. světové válce, zejména od 60.-70.let

20. stol., zejména v Anglii, Německu, Francii, Skandinávii, posléze i ve východostředoevropských zemích. Záchraný charakter archeologického výzkumu, závislost na investičních akcích

Významné lokality: Londýn, Canterbury, York, St. Denis, Lund, Oslo, Bergen, Lübeck, Osnabrück, Braunschweig, Freiburg, Konstanz, Bern, Budapest, Bratislava, Vídeň, Vratislav, Elbląg, Praha, Brno

Rozvoj metodiky výzkumu stratifikovaných lokalit, multidisciplinarita (přírodní vědy, stavebně historický průzkum, písemné, plánové a ikonografické prameny aj.) *open area excavation, single context recording*

Možnosti archeologie při poznávání středověkých měst

- Předlokační osídlení
- Prostorové proměny po založení města, formování půdorysu
- Podoba jednotlivých komponent středověkého města (parcelace, městské domy, výrobní zařízení, církevní stavby, hřbitovy, infrastruktura (komunikace, zacházení s odpadem) opevnění aj.
- Hmotná kultura středověkého měšťana, jeho duchovní svět
- Sociotopografie – rozložení různých zaměstnání, zejména výrobního rázu, ve městě
- Charakter populace
- Přírodní prostředí
- Výživový systém (domácí a lovná zvířata, užitkové rostliny)
-
- **Prostorový vývoj měst**
- Otázka předlokačních předchůdců – v areálu pozdějšího města či v těsné blízkosti, jejich prostorové uspořádání a další sídelní charakteristiky
- Průběh lokační změny: vztah nového uspořádání ke starším strukturám (uliční síť, kostely)
- Naplňování lokačního záměru – osídlení půdorysu v rozsahu, jaký známe z mladších

pramenů, např. historických plánů, či účetních knih umožňujících zjistit počet domů. Různá tempa vzrůstu osídlení, nedosídlená města (Uherský Brod, Marchegg). Neúspěšné lokace. Půdorysné změny. Translace.

Parcelace a její proměny

Vznik dalších komponent půdorysu – veřejné budovy, kláštery (vztah ke staršímu osídlení)

Rozvoj předměstí, na počátku vázaných na výpadové cesty

Vznik nových městských areálů, dvojité města

Tvorba rekonstrukčních map plánů, mapa archeologického potenciálu (ochrana) apod.

Prostorový vztah předlokačních center a institucionálních měst

Půdorys, komponenty středověkého města

Město rostlé, založené na zeleném drnu

Město a předměstí. Město a hrad

Veřejná složka města: náměstí, komunikace, radnice, tržnice, kostely s hřbitovy, hradby

Půdorys - nepravidelné, radiální, pravoúhlé (šachovnicovité)

Additivní růst, koncentrické rozšiřování městského areálu

Parcela a dům

Parcela- vyměřený stavební pozemek; dělení slučování, posuny hranic

Dům: vývoj od dřevěného ke kamennému nebo cihlovému

Podsklepení; vícedílné půdorysy, kementate (zděná stavba v hloubi parcely, často doplněná dřevěným domem vpředu), Dielenhaus, Funkce dílčích částí; vytápěná jizba, obchod, dílna, stáje a chlévy.

Dřevěné (dřevohliněné) domy: srubová, košatinová, sloupková sloupová se základovými prahy, hrázděná

Infrastruktura středověkého města

Do tohoto pojmu spadají komunikace, zařízení na odstraňování odpadu včetně povrchových vod a zásobování vodou

Zpevnění komunikací: šterk, výdřeva, kamenná dlažba

Zásobování vodou: studny- na parcelách i ve veřejném prostoru (náměstí); vodovody

Domovní, výrobní, stavební a fekální odpad: zpočátku odpadní vrstvy a jámy - později specializované objekty na kuchyňský a fekální odpad - jímky, často s konstrukcí ze dřeva, méně z kamene či cihel (spíše novověk). Odstraňování odpadu do řek, vyvážení za město apod. Režim jímek – opakované čištění nebo opouštění po nedlouhé existenci a hloubení nové.

Výroba – archeologické doklady

Výrobní zařízení – takřka výlučně pyrotechnologická, dochovávají se zahlobená do terénu (pekařské, hrnčířské, kovolitecké pece, kovářské výhně – brzy umístěny na zvýšený podstavec). Koželužské areály – vně hradeb.

Polotovary, tyglíky, kadluby, defektní výrobky výrobní odpad.

Město a církev

Vznik farní sítě, případy převzetí staršího farního kostela, který mohl stát mimo areál lokovaného města. Formování farních hranic na národnostním, brzy však dominantně na územním principu

Výstavba nových kostelů – často i na předměstí, měšťanské fundace. Farní kostely obklopují hřbitovy - plné prosazení principu „ad sanctos“

Městské špitály

Zakládání mendikantských klášterů, výjimečně již před lokací (Wrocław), františkáni (minorité) a dominikáni, již od 20. let 13. století. Obvyklá je okrajová poloha v rámci půdorysu.

Archeologický výzkum církevních staveb: otázka staršího osídlení; stavební vývoj; případná výrobní či jiná zařízení; hmotná kultura

Významné práce z archeologie středověkých měst

Chybí syntézy, většinou práce na úrovni regionu, země, lokality

Středověký dům: Piekalski, J.: *Wczesne domy mieszczen w Europie Środkowej. Geneza-funkcja-forma*, Wrocław 2004.

Významné sborníky: Gläser, Manfred [ed.]: Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum. Vydavatel: Verlag Schmidt-Römhild, Lübeck. Zatím 10 svazků zaměřených tematicky (dům, obchod, infrastruktura, kláštery, opevnění aj.), 1997–2016.

Stadtluft, Hirsebrei und Bettelmönch. Die Stadt um 1300. Flüeler, Nikolaus.

Stadtluft, Hirsebrei und Bettelmönch. Die Stadt um 1300. |Flüeler, Marianne- Flüeler . Nikolaus (Hrsg.). Stuttgart 1992.

Stadtarchäologie in Norddeutschland westlich der Elbe, Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters, Beiheft 14. Steuer, H. – Biegel, G. (Hrsg.) Bonn 2002.

Wrocławu a výjimečně i jiným slezským městům je věnována řada *Wratislawia Antiqua* 1 až 23, 1999–2018. Vydavatel: Univerzitet Wrocławski. Významný je svazek 19: Jerzy Piekalski, Prague, Wrocław and Krakow, Wrocław 2014.